

Srbija se često posmatra kao zemlja koja zauzima poziciju na pola puta između EU i Rusije u njenim odnosima širom sveta, ali šta je to što objašnjava stavove građana Srbije prema svakoj od tih potencijalnih partnera? Jaroslav Wisniewski piše da je pažljivo sprovedena strategija komunikacije omogućila Moskvi da uspešno neguje pozitivnu sliku o Rusiji među Srbima koji žive širom Balkana. On tvrdi, da ukoliko EU može odgovoriti svojom pozitivnom vizijom, postoji rizik od pomeranja stavova daleko od podrške za EU i prema priči koja se promovise u Kremlju.

Kada je Rusija Danas počela sa emitovanjem dnevnih informativnih programa na srpskom jeziku od 1. januara 2015. godine, zvanični poruka je bila, da je u pitanju samo dodatak "Pogleda Rusije na određenu situaciju" u medijskom kontekstu, gde su "zapadni mediji operativni preko 20 godina".

Uspostavljanje onoga šta je postalo RT/Sputnik Srbija, sa relativno malim brojem zaposlenih, oko 30, ispostavilo se da je bila investicija sa niskim ulaganjima a kojom se ostvaruju velike dobiti. Došlo je do stapanja sa već postojećim ruskim prisustvom kroz novinske dodatke kao što su Ruska Reč i Rusija i Srbija. I mada prisustvo ovog ruskog medija ostaje malo, istraživanje tržišta Ipsos Strategic marketinga pokazuje, da je strategija na kraju bio značajan uspeh priče za Moskvu.

Ovaj uspeh proizilazi iz činjenice da je Kremlj bio u stanju da kreira pozitivnu priču o partnerstvu, podsticanjem slike Beograda da je "slušan" i "poštovan" od strane ruske države koja je bila više kao "stariji brat", nego kao nezavisna država. Ovo je u oštrm kontrastu sa pristupom EU, koji je zasnovan na skladu: a to je princip da ako Srbija želi da se pridruži klubu EU, mora da postupa u skladu sa svim poglavljima o pridruživanju.

Pro-ruski orijentisani građani u Srbiji često ratifikuju ovu priču, navodeći kao razloge dva ključna primera: Veto Moskve na Rezoluciju o Srebrenici UN, i akcije Rusije u podrivanju ponude UNESCO Kosovu. Jednostavno rečeno, slika je da Rusija pokazuje "poštovanje", dok Zapad više namerava da izdaje zahteve i nameće nepopularne reforme. Rusija je takođe "pobedila" u ovom takmičenju za uticaj, jer je Zapad odbio da koristi svoju komparativnu prednost u smislu resursa i mekih moći. Ovo nesporno polje otvara vrata proboju retorike Kremlja u Srbiju.

S obzirom na relativno mali obim umešanosti Rusije u Srbiji, zbog čega je strategija komunikacije Moskve ima toliki uticaj? U mnogim aspektima, EU sama po sebi ima krivicu. Ona nije bila u stanju, nije želela ili ni dalje ne želi da nadahnjuje priče o stabilizaciji i potencijalnim benefitima koje proizilaze iz članstva, a nema nikakvu koherentnu strategiju komunikacije prema regionu. Ova praznina ima svoje negativne posledice, naročito u vreme kada je zajednička balkanska percepcija EU, donela nepažljive događaje, kao što su kriza

evra i izbeglica, gde je percepcija negativna, ili u najboljem slučaju neutralna. Uspeh Rusije, mereno u smislu popularnosti u regionu, je uglavnom posledica činjenice da ostaje neosporan. Specifični resursi prilagođeni identifikovanoj ciljnoj grupi, zajedno sa svesnom upotrebom istorijskih/ religijskih/kulturnih naracija, pomogli su Rusiji u proširenju dometa svoje propagande. Lokalni političari pragmatično “igraju” kako Kremlj kaže, pokušavajući da maksimalno iskoriste svoje dobitke i koristi sa obe strane, i EU i Rusije. U širem smislu, nedostatak koherentne “EU Balkanske priče” je osiguranje da Evropska unija nastavlja da gubi tlo pod nogama. I svi ovi faktori stvaraju povoljnu klimu za Rusiju. Dovoljno povoljnu da građani Srbije više žele da se napravi savez sa Rusijom, nego ulazak u EU.

Od čega se sastoji strategija komunikacije Rusije na Balkanu?

Ruski “arsenal komunikacije” je relativno standardan. Ima veoma specifičnu publiku i veoma specifičan cilj – da se bore za pažnju i promociju Kremlja-prijateljskim pričama u ukupnom regionalnom medijskom diskursu, na kraju olakšavajući stvaranje pozitivne slike Rusije. Moskva je donela svesnu odluku o nivou i prirodi izvora, i da je spremna da investira kako bi postigla ove ciljeve. Ovi izvori su приметно manji nego u Ukrajini ili u drugim zemljama sa velikim brojem ruskih govornika. Ipak, oni su posebno prilagođeni publici, i imaju nameru da eksploatišu simbole.

Promovisana naracija zasniva se na “posebnom odnosu” između Srbije i Rusije. Kada putujete sa beogradskog aerodroma do centra grada, vi ste odmah suočeni sa ogromnim bilbordima niz put, sa motivima zastave obe zemlje na plavom nebu, sa rečenicom “Partnerstvo za budućnost”. Ova optimistična slika, u kombinaciji sa čestim bilateralnim sastancima i raznim deklaracijama uspostavila je pouzdan imidž dugoročnog partnera na koje Srbija uvek može da računava.

Postoji nekoliko ključnih faktora koji se nalaze u okviru strategije. Prvo, postoji eksploatacija istorije: ova strategija se zasniva na popularnoj slici vekovima starog srpsko-ruskog saveza i nastavljenoj podršci u rešavanju situacije Srbije na Kosovu, što stvara priču o “zajedničkom razumevanju”, dok ignoriše manje pozitivne epizode srpsko-ruske istorije.

Drugo, tu je fokus na srpskom jeziku, na primer, kroz ulaganja u vesti na srpskom jeziku na RT ili srpske verzije Sputnik International. Ovo omogućava specifičnim prijateljskim pričama iz Kremlja da dođu do svoje publike ne samo u Srbiji, već i u delovima Bosne i Hercegovine, Crne Gore, ili na sever Kosova, koje mogu biti naklonjene pro-ruskoj pokrivenosti novosti. Ipak, treba istaći da bi pokrivenost srpskih službi Glasa Amerike ili Radija Slobodna Evropa može biti šira, ali izgleda da nemaju jednak uticaj.

Treće, postoji želja da se igra na “kartu religije”. To podrazumeva svesnu eksploataciju

verskih veza između srpske i ruske pravoslavne crkve, koja podrazumeva i upotrebu novčanih sredstava iz ruskih kompanija prisutnih u Srbiji, kao što su Gazpromava “strateška podrška” za renoviranje Hrama Svetog Save u Beogradu.

Na kraju, tu je ono što bi se moglo nazvati i “politikom namere” i generalno, pragmatično korišćenje tekućih poslova. Ovo uključuje eksploataciju trenutnih događaja, kao što je najavljeno početkom ove godine, od kada Rusija namerava da obezbedi Srbiji novo naoružanje kao odgovor na najave nove Vlade Republike Hrvatske.

Na sve ove faktore se može dodati i manje vidljiva strategije koje proističe iz dihotomije spoljne politike Srbije; pro-ruski politički glasovi, pritisak na medije, i različiti faktori koji doprinose onome što je Jelena Milić je stavila pod “isti kišobranom “rustifikacije Srbije”. Meke moći pre nego “hibridno ratovanje”

Mnogo je napravljeno od navodnog ruskog korišćenja “hibridnog ratovanja” u Ukrajini. NATO definiše pojam kao vid ratovanja koji spaja konvencionalni i nekonvencionalni rat uporedo sa regularnim i neregularnim metoda, kao i informacije i sajber ratovanja. Iako je termin neosporno moderan u ovom trenutku, ipak može da potceni kompleksnost akcija Rusije, sa osnovnim, često pojednostavljenim implikacijama, da se Rusija bavi aktivnostima koje Zapad smatra opasnim na datoj teritoriji.

Neki političari su bili spremni da optuže Rusiju da se angažuje u ovoj vrsti ratovanja na Balkanu, posebno predsednik Bugarske, koji je naveo u novembru 2015. godine, da je bilo “znakova” da su takve akcije već preduzete od strane Moskve u vezi sa sajber-napadom na bugarske institucije. Ali bilo bi pogrešno u ovom slučaju da se izvuče uzročna veza između hibridnog rata i rastuće vidljivosti ruskog emitovanja: cilj medijskih organizacija ostaje samo da promovišu priču Kremlja, a ne da postavljaju temelje za vojni sukob.

Uspeh ruskih medija umesto toga treba da se posmatra kao poseban element ruske meke moći, kroz koje Moskva može da stvori sumnju o izveštavanju zapadnih medijskih izvora. I ovde Srbija nudi posebno plodno tlo, imajući u vidu negativne percepcije srpskog stanovništva u vezi izveštavanja Zapada o bombardovanju Jugoslavije 1999. godine, gde vlada mišljenje da su izveštavanja BBC i CNN bila pristrasna.

Gde je EU?

Uprkos činjenici da je predsednik Evropske komisije, Žan-Klod Junker, jasno stavio do znanja da se Srbija neće pridružiti Evropskoj uniji pre 2020. godine, mnogi smatraju da je to prilično nejasno obećanje. Međutim, pojedini lokalni balkanski stručnjaci su okarakterisali pristup EU, kao boravak na “autopilotu” sa prevelikim fokusom na proces, a ne na suštinu. Berlinski proces, koji je trebalo da bude izraz “nove strategije EU” u regionu, kao i odgovor na rusku politiku u Ukrajini i na Balkanu, je ograničen na regionalnu, poslovnu i

investiciono-orijentisanu saradnju. To je ono što verovatno regionu i treba, ali teško da je inspirativno, uprkos nastojanjima političara. Na kraju, bilo kakvo proširenje, kad god da EU bude spremna za to, će zahtevati podršku javnosti. Sadašnji nivo javne podrške je u proseku oko 50% u Srbiji, što nije posebno ohrabrujuće. Osim toga, ulazak Srbije u EU će zahtevati jednoglasnu saglasnost od strane svih 28 zemalja članica, što bi se teško moglo postići. Pristup ne-mešanja, koji je bio tražen od EU već može da prikaže negativne posledice, na nedavnoj anketi za predstojeće parlamentarne izbore u Srbiji, koji sugerišu da teški desničarski nastrojani nacionalisti mogu da računaju na 17,4% podrške u svemu, sa Vojislavom Šešeljom i Srpskom radikalnom strankom, na drugom mestu sa 9,4% glasova. Ovo je potencijalno ogroman izazov za stabilnost u regionu i može da oteža napredak ka EU, da se ne navodi da se dalje komplikuje saradnja usled emigrantske krize. EU može da misli da će biti dovoljne samo potencijalne koristi od članstva ili pristupa jedinstvenom tržištu, ali u stvarnosti, postoji potreba za pozitivnijom pričom iz EU, odakle se nudi istinsko partnerstvo. Ulozi su visoki, i zbog toga je jasno da i EU ne može priuštiti da "izgubi" u Srbiju.

EU je, međutim izgleda više fokusirana na bavljenje ruskom propagandom u zemljama ruskog govornog područja, mada ograničeni resursi i takmičarske inicijative mogu dovesti u pitanje delotvornost ovih politika. Pozivi da se obrati pažnja na ruski uticaj u regionu do sada su uglavnom bili ignorisan.

U međuvremenu Rusija nastavlja da sprovodi svoju strategiju niskih ulaganja u aktivnosti sa velikim benefitima, i dalje jačanje stavova Kremlja. U ovom trenutku, i Srbija i Crna Gora su grubo podeljene na pola kada je u pitanju stav o ruskoj vladi, o čemu se navodi u Minhenskom bezbednosnom izveštaju, gde 49% građana u Srbiji i 50% građana Crne Gore odobrava trenutni zadatak koji obavlja administracija Vladimira Putina. EU će se možda jednog dana, u narednoj deceniji, probuditi pred ove dve buduće članice, sa što više ubeđenja u ideje i vrednosti Rusije nego što su one bile u EU.